

Stavanger by er ikke 900 år

Arne Kvitrud, Sondre Nordheims gate 9, NO-4021 Stavanger.

Versjon 4.11.2025

[Retur](#)

Det gjentas stadig at Domkirken, byen og bispeembetet nå er 900 år, og det legges til rette for en storstilt feiring. Den norske kirke forteller på sin hjemmeside at *i 2025 feirer Stavanger bispedømme, Stavanger domkirke og Stavanger by 900 år*. Stavanger 2025 er litt vagere og forteller at *i 1125 stod Stavanger domkirke ferdig, og begivenheten markerer begynnelsen på fortellingen om Stavanger by og bispedømme*.

Men er dette som ble ansett som rett i 1925, fortsatt god latin?

Domkirken

Gerhard Fischer viste i 1964 at Domkirken ble bygd over en lang periode, og ikke i 1125. Vi kan da ikke vise til ett byggeår. Dessverre er det opprinnelige koret revet, så det nest beste er å datere de eldste delene av kirkeskipet.

Det er flere måter å datere kirker og bygningsdetaljer på. En framgangsmåte er å finne liknende detaljer i andre kirker, som kan dateres. Skjønnsmessig gir denne metoden at Domkirken ble påbegynt omkring 1080-1100. Domkirken kan også dateres relativt i forhold til andre kirker. Denne metoden gir et sted mellom 1090 og 1105. En tredje metode er å datere stolpehull fra stillaser mens Domkirken ble bygd. De viser til perioden 1060-1120. Absalon Pederssøn Beyer skrev omkring 1570 at Domkirken ble bygd under Magnus Berrføtt. Han var konge fra 1093 til 1103. Samlet er 1090-1100 midt på treet for de dateringsmetodene vi har tilgjengelige. Men med litt usikkerheter begge veier.

Vi kan altså ikke lengre vise til 1125 som byggeåret. Domkirken ble til over en lang periode, og i flere byggetrinn. Første byggetrinn er trolig påbegynt på 1090-tallet, det andre ble ferdig omkring 1150. Den siste større påbyggingen var på slutten av 1200-tallet.

Domkirken ble påbegynt som en klosterkirke. Korprestene levde som munket etter regler satt opp av Benedikt av Nursia.

I 1125 hadde kirken allerede vært i bruk i mange år. Vi bør feire tusenårsjubileet for kirken en gang på 2090-tallet.

Bispedømmet

Reinald ble den første biskopen av Stavanger en gang mellom 1103 og 1135. Kirken ble da samtidig en domkirke. Det økonomiske grunnlaget for et bispedømme var neppe til stede før tienden ble innført. Tienden ble gradvis innført fra 1120-tallet og fram mot 1160-tallet, og gjorde biskopene rike. Bispesetet i Stavanger er nok en følge av innføringen av tienden. Så dateringen av bispedømmet til 1120-tallet er da i tidligste laget.

Da bispedømmet ble opprettet, organiserte de seg på samme måte som om lag halvparten av katedralene i England. Klosterprestene fortsatte som korprester, mens biskopen hadde en dobbeltfunksjon som biskop og abbed.

Det var neppe noen biskop i Stavanger før omkring 1130, som et passe rundt årstall. 1125 er likevel innenfor usikkerhetsområdet. Den katolske kirke i samarbeid med Den norske kirke, kan feire tusenårsjubileet omkring 2130.

Byen

Det er ikke noe som tyder på at byen er grunnlagt, så byen ble til i mange steg. Klostrene var i stor grad selvforsynte, og kunne ikke være drivkraften for en by. Når biskopen også var en del av klostresamfunnet, var heller ikke biskopen en slik drivkraft. Når prestene selv omsatte overskuddvarer, var det ikke behov for handelsfolk. Klosteret og bispedømmet var steg i det som ledet fram mot byen, men hadde ikke klosteret blitt oppløst ville det neppe vært grunnlag for noen by.

Stavanger ble omtalt som en by på slutten av 1100-tallet. Kongen hadde trolig en administrasjon på denne tiden. De kan ha omsatt varer. Kongens aktivitet kan ha vært forstått som by. Det er likevel ikke funnet spor etter noen slik bebyggelse. Området omkring Vågen var det Helge Sørheim kaller en kirkeby. En kirkeby skilte seg fra omgivelsen på grunn av de kirkelige institusjonene, og ikke som en by med vareproduksjon og handelsfolk.

Klosterfelleskapet i Domkirken ble trolig oppløst i løpet av 1230-tallet. Da ble biskopene bare biskoper, korprestene i Domkirken sluttet å være klosterprester, og Olavsklosteret under Olavskleivå ble opprettet som et alternativ til de prestene som fortsatt ville leve etter klosterregler. Korprestene og biskopen drev handel, og de hadde ikke som ideal å være selvforsynte. Oppløsningen endret dynamikken på sikt, og ble på mange måter begynnelsen på byen. Kaien på Torget fra omkring 1220-1250 ble nok bygd for transport av varer til og fra de nye kirkelige institusjonene, men tilrettela også for handel. Spor etter håndverk eller husflid fra 1200-tallet er funnet i området omkring Vågen. Mye av dette kom nok fra klostrene.

Handelsborgere opptrer først fra 1400-tallet. I 1425 ble byens handelsprivilegier bekreftet. Når de ble gitt første gang vet vi ikke. På 1400-tallet fikk byen borgere, og en administrasjon med borgermester og rådmenn. Privat handel og håndverksvirksomhet begynte å bli viktige fra 1400-tallet.

Vi kan feire tusenårsjubileet for kirkebyen samtidig som vi markerer bispedømmet, omkring 2130. Byen tusenårsjubileum trenger vi ikke planlegge enda!